

Sporočilo za javnost: Politične odločitve in ukrepi za digitalno vključenost – ni vse zlato, kar se sveti

Ljubljana 20. junij 2023 – Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo (Mreža NVO-VID) je **17. maja ob Mednarodnem dnevu informacijske družbe in telekomunikacij** organizirala dogodek z naslovom »Kakšna digitalna preobrazba za kakšen nevladni sektor in družbo?«¹. Organizacijo dogodka sta podprli Ministrstvo za digitalno preobrazbo (MDP) in Ministrstvo za javno upravo (MJU).

Na predstavitev in razpravah v okviru dogodka so bile poudarjene **priložnosti za ukrepe na področju digitalne vključenosti**, ki bodo **prispevali k tehnološki nevtralnosti ter krepitvi digitalne suverenosti** prebivalstva. Mreža NVO-VID je izpostavila tudi naslednje **aktualne izzive** na področju izvajanja **politike vključujoče digitalne družbe**:

1. **neupoštevanje načel** tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenost prebivalstva pri ukrepih na področju digitalne vključenosti;
2. **neobziren dialog** z zainteresiranimi deležniki pri pripravi strateških dokumentov in akcijskih načrtov;
3. **neambicioznost ukrepov** za doseganje skladnosti zelenega in digitalnega prehoda;
4. **nedelovanje** e-osebne izkaznice na operacijskem sistemu Linux;
5. **nezadostno spremljanje** razvitosti digitalne družbe z vidika vključenosti;
6. **zapostavljanje** digitalne preobrazbe nevladnega sektorja;
7. **nekritično sprejemanje** koncepta družbe 5.0 v Strategiji Digitalna Slovenija 2030 in
8. **pomanjkanje** enakopravnega več-deležniškega **sodelovanja** in skladnosti čez-sektorskih vsebin.

Mreža NVO-VID obenem izrecno opozarja, da mnenja in pobude **Slovenske digitalne koalicije (SDK)**, ki se pojavljajo v javnosti in medijih, **ne predstavljajo stališč Mreže NVO-VID** kot ustanovnega deležnika SDK.

Stališča Mreže NVO-VID v pričujočem sporočilu za javnost² ne predstavljajo stališč omenjenih ministrstev in so **namenjena Ministrstvu za digitalno preobrazbo pri načrtovanju in izvajanju ustreznih ukrepov** na področju digitalne družbe.

Podrobnejša pojasnila navedenih izzivov pri izvajanju politike vključujoče digitalne družbe:

1) Neupoštevanje načel tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenost prebivalstva pri naročilih in razpisih na področju digitalne vključenosti:

1 Poročilo dogodka je dostopno na spletni strani <https://www.na-prostem.si/clanek/nvoji-smo-vest-druzbe-zato-je-prav-da-povemo-kaksne-digitalizacije-si-zelimo>.

2 Sporočilo za javnost Mreže NVO-VID je rezultat kolektivne človeške inteligence in je nastalo brez pomoči ali uporabe generativne umetne inteligence. Pri pripravi vsebine sporočila smo sodelovale članske organizacije Mreže NVO-VID.

Načelo tehnološke suverenosti³ se nanaša na **uporabniško svobodo** posameznikov in organizacij, da lahko glede na svoje potrebe, zase izberejo najbolj primerne tehnologije. Načelo digitalne suverenosti prebivalstva pomeni, da imajo uporabniki digitalnih tehnologij ustrezne **informacije, znanje** ter razvite veščine in **kompetence** za samostojno odločanje o prilagodljivi, varni in zasebni uporabi strojne in programske opreme, v skladu z njihovimi pričakovanji⁴. Tehnološka nevtralnost v Strategiji Digitalna Slovenija 2030 ni izrecno omenjena, posamezni vidiki tega načela pa so zajeti v horizontalnem načelu »Strateška avtonomija, enotni digitalni trg in digitalna suverenost«.

V Mreži NVO-VID opozarjamo, da z navedenim horizontalnim načelom niso skladni dve *Javni naročili za usposabljanja na področju digitalnih kompetenc za starejše na ruralnih območjih (Mobilni heroji)*, niti *Javni razpis za sofinanciranje usposabljanj otrok in mladih za krepitev digitalnih kompetenc*.

Neposredne investicije davkoplačevalskega denarja v izvedbo usposabljanj za digitalne kompetence morajo poleg ustreznega nabora digitalnih kompetenc, udeležencem usposabljanj omogočiti tudi **informirano izbiro** med različnimi računalniškimi programi in storitvami (npr. zaprto ali odprtokodnimi), s katerimi bodo udeleženci pridobivali svoje digitalne kompetence.

Na **problematiko lastniških standardov IKT** opozarja tudi Strategija Digitalna Slovenija 2030: »Digitalna preobrazba družbe in gospodarstva mora upoštevati problematiko lastniških standardov IKT, ki so v interesu velikih multinacionalnih podjetij, zato so nosilci njihovega razvoja in z njimi utrjujejo svoj poslovni položaj.«⁵ Strategija v okviru načela »Demokratska digitalna družba« prav tako navaja, da: »Izjemne zmogljivosti digitalnih tehnologij in zrelativiziran odnos do zasebnosti na internetnih posredniških platformah, ne smejo poseči v integriteto posameznikov, njihovo zasebnost in možnost suverenega informiranega odločanja, ne pri uporabi internetnih storitev, ne pri odločanju za uporabo nekega digitalnega tehnološkega okolja. Ukrepati je treba proti zapiranju v informacijske internetne mehurčke in proti prikлеpanju uporabnikov v zaprta digitalna okolja posameznih ponudnikov.«.

Mreža NVO-VID zato izraža zaskrbljenost, da se bo pri izvajanju javnega naročila »Mobilni heroji«, v zaprtih digitalnih okoljih posameznih ponudnikov programske opreme **pojavi podobno tveganje** kot pri izvajanju ukrepa »Digitalni boni«, ko so se ob pomanjkljivem informiranju ciljnih skupin, proračunska sredstva uporabljala za nakup programske opreme in storitev multinacionalnih podjetij. Načelo tehnološke nevtralnosti ni upoštevano niti v Javnem razpisu za sofinanciranje usposabljanj otrok in mladih za krepitev digitalnih kompetenc, kamor MDP ni vključilo varovalk za zagotavljanje načel strateške avtonomije, digitalne suverenosti in demokratične digitalne družbe. Poleg tega bi moral omenjeni javni razpis na podlagi predhodno opravljenih analiz potreb otrok in mladih v povezavi z digitalnimi kompetencami natančneje opredeliti same ciljne skupine razpisa. S tem bi ministrstvo omejilo tveganje za t.i. helikoptersko porabo javnega denarja prek javnih razpisov.

Ad 2) Neobziren dialog z zainteresiranimi deležniki pri pripravi strateških dokumentov in akcijskih načrtov:

Mreža NVO-VID je v okviru podanih pripomb na Strategijo Digitalna Slovenija 2030⁶ opozorila na

3 Vir: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/supporting-telecommunications-networks-and-digital-service-infrastructures-across-europe.html>.

4 Vir: https://wiki.na-prostem.si/wiki/Digitalna_suverenost.

5 Vir: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDP/Dokumenti/DSI2030-potrjena-na-Vladi-RS_marec-2023.pdf (str. 12).

6 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2023/01/24/pripombe-na-predlog-strategije-digitalna-slovenija-2030-v-javni-razpravi/>.

nesorazmerno kratek 14 dnevni rok za javno razpravo o krovni strategiji na področju digitalne preobrazbe. MPD poleg tega ni odgovorilo na 9 od 24 pripomb Mreže NVO-VID, podanih tekom javne razprave.

S ciljem nasloviti **pomanjkljivo upoštevanje standardov sodelovanja javnosti pri pripravi strategij in akcijskih načrtov**, je Mreža NVO-VID na Ministrstvo za digitalno preobrazbo naslovila dopis z vprašanjem, kakšni so argumenti in utemeljitve ministrstva, da se o akcijskem načrtu Strategije digitalnih javnih storitev 2030 za leti 2023 in 2024 ne izvede javna obravnava. Prav tako je na ministrstvo naslovila vprašanje o izpolnitvi sklepa Vlade Republike Slovenije, da v sodelovanju z ostalimi pristojnimi organi in drugimi deležniki pripravi akcijski načrt za izvajanje strategije za leti 2023 in 2024 v roku šestih mesecev od sprejema strategije na vladi⁷.

V Mreži NVO-VID prav tako pričakujemo, da bo MDP pri odgovarjanju na prejete dopise sledilo roku, kot ga določa 2. odstavek 17. člena Uredbe o upravnem poslovanju ter pri tem dosledno in argumentirano odgovarjalo na zastavljena vprašanja. Zagovarjamo tudi stališče, da **MDP zgolj z organizacijo predstavitev in s sporočili za javnost**, v povezavi s strateškimi dokumenti in akcijskimi načrti, **ne izvaja aktivnega in vključujočega dialoga** z zainteresiranimi deležniki.

Ad 3) Neambicioznost ukrepov za doseganje skladnosti zelenega in digitalnega prehoda:

Udeleženci posveta »Kje in kako se srečata zeleni in digitalni prehod?«, ki je potekal 16. maja v Ljubljani, so se strinjali, da je povezovanje obeh prehodov ključnega pomena⁸. MDP v sporočilu za javnost »Usmerjamo digitalni in zeleni prehod«⁹, razen Mehanizma za izposojanje računalniške opreme, **ni navedlo konkretnih ukrepov za povezovanje zelenega in digitalnega prehoda**.

Strategija Digitalna Slovenija 2030 namenja pozornost zelenemu prehodu na **zgolj načelni ravni**. V Mreži NVO-VID zato pričakujemo, da bo ambiciozno povezovanje zelenega in digitalnega prehoda ustrezno naslovljeno s konkretnimi ukrepi in projekti v akcijskem načrtu k strategiji DSI 2030.

Ad 4) Nedelovanje e-osebne izkaznice na operacijskem sistem Linux:

Dvajset nevladnih organizacij je dne 26. maja na MDP naslovilo dopis z opozorilom¹⁰, da uporaba elektronske osebne izkaznice še vedno ni podprta za Linux operacijski sistem. Gre za **izključevalno prakso razvoja digitalne javne storitve**, ki je v nasprotju z načeli Strategije digitalnih javnih storitev 2030. Uporabniki Linux distribucij ne morejo uporabljati elektronskih funkcionalnosti e-osebne izkaznice, zato Mreža NVO-VID pričakuje odpravo diskriminatornega stanja v najkrajšem možnem času.

Ad 5) Nezdostno spremljanje razvitosti digitalne družbe po indeksu DESI:

Mreža NVO-VID zagovarja stališče, da Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ni ustrezen pokazatelj razvitosti digitalne družbe. Mreža je opozorila tudi na **pristranske razlage** o »izjemnem razvojnem napredku« Slovenije na indeksu DESI¹¹. Slovenija zgolj ohranja hitrost dosedanjega napredka, po katerem se od leta 2017 še vedno uvršča rahlo nad povprečje EU, pri čemer je v

7 Vir: <https://www.gov.si/novice/2022-12-15-vlada-je-sprejela-strategijo-digitalnih-javnih-storitev-2030/>.

8 Vir: <https://www.planbzasslovenija.si/43-news/668-sinergija-med-digitalnim-in-zelenim-je-kljucna-za-podnebni-prehod-sporocilo-za-javnost>.

9 Vir: <https://www.gov.si/novice/2023-06-01-usmerjamo-digitalni-in-zeleni-prehod/>.

10 Vir: https://www.informacijska-druzba.org/wp-content/uploads/2023/05/Dopis-MDP-eOsebna-izkaznica_NVO-VID_podpisan.pdf.

11 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2022/07/28/indeks-desi-ni-ustrezen-pokazatelj-razvitosti-digitalne-druzbe/>.

zadnjih šestih letih v primerjavi z drugimi državami članicami EU napredovala zgolj za 3 oz. 4 mesta. Mreža NVO-VID **predlaga celostno spremljanje razvoja digitalne družbe v Sloveniji na podlagi UNESCO indikatorjev internetne univerzalnosti**¹². Ti indikatorji med drugimi merijo dostopnost (povezljivost, cenovno in jezikovno dostopnost, digitalni razkorak ter medijsko in informacijsko pismenost), večdeležniško sodelovanje in čezsektorske vsebine (trajnostni razvoj, enakost spolov, zaupanje, varnosti, etika). Mreža NVO-VID poziva MDP, da pripravi nacionalno poročilo o internetni univerzalnosti na podlagi UNESCO indikatorjev po vzoru Nemčije, Brazilije, Kenije, Tajske itd.

Ad 6) Zapostavljanje digitalne preobrazbe nevladnega sektorja:

Zakon o nevladnih organizacijah v 2. odstavku 23. člena nalaga ministrstvu na področju, za katero je pristojno, da preko javnih razpisov financira projekte in programe vsebinskih mrež kot subjektov podpornega okolja. Namen je v spodbujanju razvoja nevladnih organizacij, podpornega okolja za nevladne organizacije in izvajanju ukrepov za razvoj posameznih področij. Služba Vlade RS za digitalno preobrazbo od ustanovitve 22. julija 2021 in njen naslednik MDP, še vedno ni pripravil razpisa za nevladne organizacije v skladu z določili ZNOrg. Mreža NVO-VID je v sporočilih za javnost, na javnih dogodkih in posvetovalnih sestankih, ki potekajo na podlagi Smernic za sodelovanje ministrstev in vladnih služb z nevladnimi organizacijami, večkrat opozorila MDP na neizvajanje ZNOrg. Ministrstvo naj bi načrtovalo javni razpis za nevladne organizacije šele konec leta 2023, kar pomeni, da se bodo projekti z naslova razpisa začeli izvajati (pre)pozno - šele v drugi polovici leta 2024.

V Mreži NVO-VID opozarjamo na **zapostavljanje NVO sektorja** s strani MDP **na strateški ravni**. V okviru javne obravnave Strategije Digitalna Slovenija 2030 ni bil upoštevan predlog, da se v sklop »Podporno okolje« umesti tudi podporno okolje NVO na področju informacijske družbe in z njim povezano digitalno preobrazbo NVO sektorja (npr. Digitalno središče nevladnih organizacij). Po drugi strani pa strategija na več mestih omenja podporna okolja za digitalno preobrazbo gospodarstva, javne uprave in lokalnih skupnosti (t.i. digitalna inovacijska stičišča).

V Mreži NVO-VID prav tako opažamo, da MDP še vedno ne prepozna pomena **statusa nevladne organizacije v javnem interesu** - bodisi pri subvencioniranju računalniške opreme iz naslova Zakona o spodbujanju digitalne vključenosti, bodisi pri podeljevanju dodatnih točk na javnih razpisih s področja krepitve digitalnih kompetenc. Razvoja in profesionalizacije NVO sektorja ne more zagotoviti zgolj sodelovanje pri organizaciji dogodkov ali posamezni sestanki MDP z nevladnimi organizacijami. **Nujen je sistemski pristop v skladu z zakonodajo**, vključno z izvajanjem **Zakona o digitalni vključenosti**.

Mreža NVO-VID je prepričana, da strateških ciljev države Slovenije na področju digitalne vključenosti ne bo mogoče doseči brez dobro razvitega, učinkovitega in inovativnega nevladnega sektorja, čigar poslovni modeli temeljijo na nepridobitnosti in neprofitnosti. Prav tako ne bodo izkoriščeni vsi razvojni potenciali nevladnih organizacij, če se jim bo pri izvajanju ukrepov javnih politik še naprej namenjal le vlogo podizvajalcev na terenu.

Ad 7) Nekritično sprejemanje koncepta »Družbe 5.0« v Strategiji Digitalna Slovenija 2030:

Strategija Digitalna Slovenija 2030 med prednostnimi področji navaja tudi »Pot v družbo 5.0«, ki jo tlakujejo podatki, umetna inteligenca in nove tehnologije ter pametna mesta in skupnosti. Kritike koncepta »Družbe 5.0« izpostavljajo **tehnološki determinizem** v povezavi z umetno inteligenco in **naivno razumevanje zgodovine in narave kapitalizma**. Pri tem posebej izpostavljajo nevarnosti podatkovnega in nadzorovalnega kapitalizma, ekonomije pozornosti, vedenjske in čustvene manipulacije ter pristranske in diskriminatorne algoritme umetne inteligence. Obravnavano kot

12 Vir: <https://www.unesco.org/en/internet-universality-indicators>.

celota, je »Družba 5.0« kritizirana kot sinonim za družbo (ne)prostovoljnega nadzora (McLaren, 2021, str. 579–589)¹³. Koncept »Družbe 5.0« sta leta 2016 razvili japonska korporacija Hitachi in Univerza v Tokiju za potrebe investicijskih projektov japonske vlade pri naslavljanju družbenih izzivov prihodnosti. Zato je potrebno koncept razumeti v luči japonskega družbenega in kulturnega konteksta kot so staranje prebivalstva, individualizacija, stereotipov podrejanja avtoriteti ter brezkompromisni predanosti tehnološkemu razvoju. »Družba 5.0« ni omenjena v Strategiji razvoja Slovenije 2030 in zato **ni del nacionalnega konsenza o prihodnosti slovenske družbe**. Kljub temu pa njena umestitev v Strategijo DSI 2030 kaže na interes po legitimaciji in normalizaciji konstantnega zbiranja (osebnih) podatkov na različnih ravneh prek na videz družbeno sprejemljivega koncepta (tudi na ravni EU ni zaznati, da bi imel koncept širšo politično podporo). Strategija Digitalna Slovenija 2030 v povezavi s »Potjo v družbo 5.0« predvideva sledenje splošnim načelom etike in zakonodaje, upravljanja podatkov in kulture učenja. Mreža NVO-VID zato od MDP pričakuje, da bo pri izvajanju ukrepov in sprejemanju regulativ v povezavi s podatki, umetno inteligenco in novimi tehnologijami ter pametnimi mesti in skupnostmi, **dosledno** zagovarjalo in uveljavljalo **človekove pravice, varstvo zasebnosti in javno dobro**.

Ad 8) Pomanjkanje enakopravnega več-deležniškega sodelovanja in usklajenosti čez-sektorskih vsebin:

Mreža NVO-VID je na Slovensko digitalno koalicijo (SDK) v lanskem letu dvakrat naslovila predloge za pravilnejše in preglednejše delovanje koalicije¹⁴, vključno s pobudo za sestanek ustanovnih deležnikov SDK iz gospodarstva, javnega in državnega sektorja, raziskovalno-razvojnega sektorja in civilne družbe, ki so podpisali ustanovno izjavo na Bledu 24. novembra 2016. Predlogi za boljše delovanje koalicije izpostavljajo neupoštevanje pravil za delovanje SDK, ki so nastala in bila usklajena na sestankih ustanovnih deležnikov v prvi polovici leta 2017 ter so predstavljala podlago za vzpostavitev koalicije. Gre za pravila, ki se nanašajo na objavlanje ključnih poudarkov sejnih razprav, priporočil in sklepov upravnega odbora koalicije na spletni strani digitalna.si, letno kroženje predsedovanja med ustanovnimi deležniki, sestavo upravnega odbora in največ dvoletni mandat predsednika koalicije. SDK se na podane predloge ni odzvala, prav tako ni sklicala sestanka ustanovnih deležnikov. Mreža NVO-VID od julija 2021 kot ustanovni deležnik SDK ne sodeluje v njenih razpravah in pri odločanju v upravnem odboru koalicije. Mnenja in stališča SDK, kot je podpora sprejetju Zakonu o spodbujanju digitalne vključenosti (februar 2022), podpora uvedbi obveznega predmeta računalništva in informatike v učne načrte in ostala stališča koalicije, niso bila usklajena z Mrežo NVO-VID kot njenim ustanovnim deležnikom ter kot taka, ne predstavljajo stališč Mreže.

Stik za dodatne informacije in pojasnila
mag. Simon Delakorda, koordinator zagovorništva
Mreža NVO za vključujočo informacijsko družbo
E: mreza.nvo@informacijska-druzba.org M: 041 365 529

13 Vir: McLaren, G. (2021). Why the Future Needs Ecological Civilization and Not Society 5.0. *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy*, 17(1), 567–598.

<https://cosmosandhistory.org/index.php/journal/article/view/952>.

14 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2022/03/17/poziv-k-izboljsanju-pravilnosti-in-preglednosti-delovanja-slovenske-digitalne-koalicije/> in <https://www.informacijska-druzba.org/2022/11/30/9-predlogov-za-pravilnejse-in-preglednejse-delovanje-slovenske-digitalne-koalicije/>.

Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo (NVO-VID) zagovarja kakovostno življenje v informacijski družbi in opolnomočenje ljudi s pomočjo digitalnih tehnologij. Mreža NVO-VID povezuje 26 društev, zvez društev, zasebnih zavodov, fundacij in socialnih podjetij, od katerih jih ima 6 status nevladne organizacije v javnem interesu na področju razvoja informacijske družbe. NVO-VID deluje kot projekt nacionalne vsebinske mreže nevladnih organizacij na področju digitalne preobrazbe in kot subjekt podpornega okolja v skladu v 3. odstavkom 24. člena Zakona o nevladnih organizacijah. Spletna stran <https://www.informacijska-druzba.org/>.